

**Terveyden ja hyvinvoinnin laitos**

**Mielenterveys- ja päihdepalvelut – osasto**

**ITHACA -hanke**

## **Lyhennelmä työkalusta ihmisoikeuksien ja terveydenhoidon laadun arvioimiseksi mielenterveys- ja päihdelaitoksissa**

**Versio 1.0, 28.5.2009**

Copyright © 2008 jointly held between Institute of Psychiatry, King's College London; Mental Disability Advocacy Center, Hungary; National Institute for Health and Welfare; Ludwig Boltzmann Institute; University of Verona; and World Health Organization.

## **Aluksi**

### **Työkalun tavoite**

Tämä työkalu pyrkii tarjoamaan menetelmän ihmisoikeuksien arvioimiseksi mielenterveysalan laitoksissa. Tällaisia laitoksia ovat esim. psykiatriset sairaalat, psykiatrian osastot yleissairaaloissa, oikeuspsykiatrian sairaalat ja myös erilaiset asumispalveluyksiköt ja sosiaalihuoltoon kuuluvat laitokset kuten kuntoutus- ja hoitokodit.

Arviointityökalu on suunniteltu riippumattomien ryhmien käytettäväksi ihmisoikeuksien toteutumisen seurannassa. Tällaisia ryhmiä voivat myös olla YK:n kidutuksen vastaisen sopimuksen lisäprotokollan mukaiset kansalliset valvontayksiköt ja itsenäiset kansalaisjärjestöt.

Työkalu perustuu YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevaan yleissopimukseen (CRPD). Yleissopimus edistää vammaisten oikeutta elää yhteiskunnassa ja saada tarvitsemiaan palveluita avohoitona (CRPD:n 19. artikla). Valtiot, jotka ovat ratifioineet yleissopimuksen, ovat velvollisia edistämään vammaisten oikeutta elää laitosten ulkopuolella. Tähän pyrittäessä, arviointityökalu tarjoaa tukea arvioitaessa ja seurattaessa laitoksissa mahdollisesti tapahtuvia ihmisoikeuksien loukkauksia. Arviointityökalua voidaan myös käyttää pienemmissä, hajasijoitetuissa laitoksissa.

Arviointityökalua on kehitetty ITHACA (Institutional Treatment, Human Rights and Care Assessment -Laitoshoito, ihmisoikeudet ja hoidon arviointi) – hankkeessa ja Maailman terveysjärjestön (WHO:n) Genevessä sijaitsevan mielenterveys- ja päihdeosaston toimesta. Suomesta hankeeseen osallistuu Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Mielenterveys ja päihdepalvelut – osasto.

### **Kuka on “vammainen”?**

YK:n arvion mukaan maailmanlaajuisesti on 650 miljoonaa vammaista. Suuresta lukumäärästä huolimatta, mielenterveyskuntoutujat ja kehitysvammaiset ovat usein syrjittyjä ja heidän ihmisoikeuksiaan poljetaan. Yhteiskunnan ulkopuolelle terveydenhuollon (kuten psykiatristen sairaaloiden suljetuille osastoille) tai sosiaalihuollon laitoksiin suljetut vammaiset ovat erityisessä vaarassa joutua väärinkäytösten uhriksi.

### **Mitä ovat “ihmisoikeudet”?**

Ihmisoikeuksilla tarkoitetaan kansainvälisissä tai kansallisissa säädöksissä määriteltyjä oikeuksia. Arviointityökalun tavoitteena on tarjota ohjausta riippumattomille ryhmille laitosolosuhteiden seuraamiseksi, tavoitteena ihmisoikeusloukkauksien välttäminen.

### **Arviointityökalun sisältö**

Alla oleva taulukko esittelee arviointityökalun otsikkoja. Työkalun lopullinen versio valmistunee kesäkuussa 2010.

## Ihmisoikeuksien seuranta mielenterveys- ja päihdelaitoksissa: arviointityökalun rakenne

Osio 1. Arviointikäynnin tiedot
Osio 2. Laitoksen tiedot
Osio 3. Asumisolot
Osio 4. Tahdosta riippumaton hoito ja sen valvonta (Huom. Tämä osio ei koske kaikkia laitoksia)
Osio 5. Itsenäinen elämä ja osallisuus
Osio 6. Osallistuminen vapaa-ajan toimintoihin (kulttuuri, urheilu)
Osio 7. Kansalaisvaikuttaminen
Osio 8. Koulutus ja työelämä
Osio 9. Uskontokuntaan kuuluminen
Osio 10. Oikeus yhteydenpitoon ja vieraisiin
Osio 11. Yksityisyyden suoja
Osio 12. Ilmaisuvapaus ja tiedon saatavuus
Osio 13. Kidutuksen ja väärinkäytösten puuttuminen
Osio 14. Suostumus hoitoon
Osio 15. Pakkokeinot ja eristäminen
Osio 16. Kuntoutus ja kuntoutuminen
Osio 17. Terveystieteiden saatavuus
Osio 18. Psykiatrian palveluiden saatavuus
Osio 19. Yleislääkäripalveluiden saatavuus
Osio 20. Hoitajan palveluiden saatavuus
Osio 21. Psykoterapiapalveluiden saatavuus
Osio 22. Sairauskertomuksen saatavuus
Osio 23. Ehkäisy
Osio 24. Lääkitys
Osio 25. Arviointi tullessa hoitoon
Osio 26. Taudinmääritys
Osio 27. Sähköhoito
Osio 28. Elämäntavat
Osio 29. Asiakkaan itsemääräämisoikeus (osallistuminen hoito- ja kuntoutussuunnitelman laatimiseen)
Osio 30. Suostumus